

#newTogether

Beate Winkler - „Disponem de mai multe oportunități decât credem...”

Sugestii pentru o schimbare socială

I. **Avem nevoie de o perspectivă de ansamblu pentru a înțelege dimensiunile schimbării sociale.**

Cum va continua viața mea? Când vom fi scăpat de coronavirus, cu toate repercusiunile sale, astfel încât să ne putem continua vechea viață? Mulți își pun aceste întrebări. De înțeles, întrucât coronavirusul, cu toate efectele și repercusiunile sale, ne-a zdruncinat toate obiceiurile și lucrurile pe care le consideram de la sine înțelese. Totodată, o epidemie de proporții a reprezentat dintotdeauna și mai reprezintă încă, o insultă pentru stima de sine, setată mereu pe „*Totul este fezabil și totul este posibil*”.

Dar oare nu ne induc aceste întrebări în eroare? Nu încearcă ele să evite o abordare exhaustivă a situației în care ne aflăm? Dar cum arată toate acestea atunci când îmi iau răgazul să privesc situația cu detașare, nelăsându-mă paralizat de toate dezbaterile, indiferent de gravitatea situației? În ceea ce mă privește, consider că există patru aspecte importante în această situație:

1. Ne aflăm în mijlocul unei profunde crize de identitate

Ce am observat de mai multă vreme este că se discută despre schimbare, despre starea democrației noastre și despre alte subiecte înrudite, dar practic deloc despre dramatismul

procesului de schimbare socială în care ne aflăm. În aproape toate domeniile vieții au loc schimbări fundamentale: digitalizarea, schimbările climatice, economizarea radicală a vieții noastre, migrația, globalizarea, lipsa de perspective din politică, schimbarea valorilor, tot mai multe grupuri rămân în limitele lor sociale, acceptă doar „efectul de ecou”, gradul de toleranță față de opiniile celorlalți a scăzut – pentru a numi doar câteva exemple. Acest lucru este amplificat și de „disoluția” vechii clase mijlocii, care se înțelege drept perdantul globalizării, îndreptându-se cu furie împotriva elitelor, a tot ceea ce pare „străin” și chiar a Europei, simțind că nevoia sa de siguranță nu îi este băgată în seamă. Toate acestea s-au intensificat în condițiile pandemiei de coronavirus, când aproape toate obiceiurile și supapele de siguranță au fost puse sub semnul întrebării. Atunci când, în cadrul unei organizații, au loc în toate domeniile, în același timp, schimbări fundamentale, există pericolul ca aceasta să își piardă identitatea - iar însăși existența acesteia să fie periclitată. Iar societatea noastră se află tocmai în mijlocul unei crize de identitate. Schimbările produc un sentiment profund de nesiguranță multor persoane: cele vechi aproape că au dispărut, iar cele noi încă nu au apărut.

2. O accelerare radicală: sufletele nu mai reușesc să țină pasul

Viața noastră și societatea se confruntă cu un ritm atât de accelerat, încât tot mai mulți au senzația că nu mai reușesc să țină pasul, simțind că sunt expuși schimbărilor fără să aibă niciun cuvânt de spus. Societățile noastre au devenit tot mai pestrițe, progresul tehnologic este într-un avânt formidabil, conflictele internaționale nu mai sunt într-atât de îndepărtate, ele se petrec pe ecranele din casele noastre. Aproape totul pare posibil - cu excepția previzibilității. Mulți se simt suprasolicitați și preferă să privească în trecut, decât în viitor: Când o să fie iarăși la fel cum nu a fost niciodată înainte?

3. Sentimentele de amenințare și de neputință sunt tot mai evidente - ele fiind amplificate și de mass-media

„*Bad news is good news*” este un slogan străvechi al creatorilor de conținut media. Acesta poate fi observat mai ales la emisiunile de știri - în această perioadă marcată de schimbări, când coronavirusul pare să acutizeze multe probleme. Evoluțiile pozitive din societatea noastră - multe la număr - par însă să nu fie prea bine percepute. Steven Pinker explică în cărțile sale, într-o manieră impresionantă, că trăim în cea mai liniștită perioadă din istoria omenirii – în multe domenii, lumea este mai bună decât a fost vreodată. Totuși nu toți beneficiem de acest lucru. Nu trebuie să îi uităm pe cei a căror existență este amenințată în momentul de față, care au prea puține perspective profesionale, care nu și-au terminat școala, care nu pot ține ritmul în societatea noastră nebună, - care, la rândul lor, nu sunt percepuți și, pe deasupra, sunt disprețuiți.

4. Ne lipsesc viziunile de viitor, necesare pentru declanșarea proceselor de schimbare profundă

Nu mai avem nicio viziune asupra viitorului. Orice proces de schimbare este legat de o oarecare rezistență, pentru că schimbarea se află în contradicție cu nevoia noastră de siguranță. Această rezistență poate fi depășită dacă avem o viziune asupra viitorului cu valențe pozitive mai puternice decât puterea rezistenței, inerentă oricărui proces de schimbare. Ei bine, tocmai aceste viziuni lipsesc în momentul de față. Viziunile disponibile nu sunt percepute ca atare, iar de cele mai multe ori lipsesc cu desăvârșite, atât la nivelul societății, al politicii, cât și al Uniunii Europene. Trăim așadar într-o societate fără viziune.

II. Este nevoie de noi abordări la nivelul gândirii și acțiunii.

Este o posibilitate să nu reacționezi la această situație și să speri că totul va trece în curând – dar poate că nu este cea mai isteasă soluție. Nu am mai uza de toate oportunitățile apărute de pe urma schimbării, iar situația s-ar acutiza, problemele devenind și mai mari. Cel mai bine, pe termen lung, ar fi să reacționăm la situație în mod activ și strategic. Ideile mele de mai jos trebuie înțelese ca un impuls pentru crearea unor spații libere, propice dezvoltării unor soluții de durată – dar și pentru identificarea „*problemelor-cheie*”, ale problemelor reale. Prin urmare, sugestiile mele doresc să fie și o încurajare de regândire a provocărilor.

Foaia albă de hârtie ca simbol al posibilităților – se cere adoptarea unei poziții

Pentru a-l cita pe Albert Einstein, problemele nu pot fi rezolvate cu ajutorul aceluiași mod de gândire cu care au fost create. Avem nevoie de perspective proaspete asupra soluțiilor posibile, astfel încât să nu răspundem la întrebările de astăzi și mâine cu răspunsuri de ieri. Pentru asta avem nevoie de spațiu liber. Spațiu pentru a ne mișca liber în căutarea soluțiilor. Spațiu liber așa cum se găsește pe o foaie albă de hârtie. „*Foaia goală*” reprezintă simbolul deschiderii și conține toate posibilitățile. Și tocmai în contextul proceselor de schimbare, foaia goală reprezintă un semn al noilor forme de gândire, care deschid calea unor abordări neașteptate, așa cum ține să sublinieze specialistul în domeniul teoriei managementului, Otto Scharmer.

Multora, o foaie de hârtie albă le trezește curiozitatea. Pe alții îi înfricoșează. Este vorba, așadar, despre atitudini și abordări diferite. Ele sunt însă decisive atunci când măsurăm succesul unui proces de schimbare. Felul în care ne raportăm la foaia albă de hârtie este, prin urmare, foarte important, dacă suntem dispuși să fim „*deschiși*”. Noi suntem cei care ne putem influența atitudinea. Nu pot schimba multe în viața mea, dar atitudinea mi-o pot adapta de la un moment la altul. Depinde, așadar, și de noi, dacă alegem să profităm de șansele pe care ni le oferă procesul de schimbare și de resursele aflate la dispoziție.

Inițierea proceselor transversale sociale

Pentru toate aceste probleme nu există nici răspunsuri simple și nici rețete patentate. Pentru a le rezolva avem nevoie de strategii pe termen lung și de noi forme de cooperare - și la nivel internațional. Ar putea fi însă posibil să se inițieze procese care pornesc de la premisele actuale și care încearcă să răspundă unor întrebări precum: „În ce fel de societate dorim să trăim? Cum putem reuși să stimulăm atât competențele individuale, cât și pe cele ale comunității ca întreg – coeziunea socială - și să le aducem la unison? Astfel de procese ar putea fi inițiate de ONG-uri, organizații culturale și politice, dar și de orașe și comunități. Acestea ar putea fi procese care nu bat pasul pe loc ci care pot facilita schimbări pozitive. Iar pentru ca acestea să aibă succes este decisivă atitudinea cu care întâmpinăm procesul și obiectivul asupra căruia ne fixăm.

Aspecte pentru succesul unui proces de schimbare:

1. Atitudinea este decisivă

Există o sumedenie de aspecte care influențează succesul unui proces de schimbare și umplerea constructivă a foii albe de hârtie. 4 dintre ele sunt însă esențiale:

- **Expunerea șanselor – fără a omite problemele**

Putem să ne concentrăm asupra potențialelor pe care le are societatea noastră. Iar potențiale sunt destule. Există, bunăoară, start-up-uri, pionieri ai schimbării sociale, think-tank-uri, fundații, instituții culturale, ONG-uri, artiști, creatori de conținut media, care se ocupă cu subiectul schimbării sociale – pentru a numi doar câteva exemple. Asta se întâmplă mai ales acolo unde există un mediu cultural creativ, care contribuie totodată și la succesul economic. Astfel, cercetătorul Richard Florida a atras mereu atenția asupra faptului că societățile din Europa cele mai de succes din punct de vedere economic sunt cele care insistă asupra celor 3 T: tehnologie, talent și toleranță. Asta înseamnă utilizarea activă a mediilor creative, culturale, ale unei societăți diverse, pline de contradicții – fără a ascunde problemele sub preș. Asta nu va fi simplu, întrucât viața într-o societate diversă ascunde întotdeauna un potențial conflictual important. Acest lucru dă însă mereu startul reînnoirii.

- **Spații libere, spații de învățare: cum trebuie abordate sentimentele**

Ajungem deja pe Saturn și pe Marte, dar nu știm de obicei cum să abordăm sentimente precum frica, furia sau ura. Acest lucru este lăsat adesea în seama populiștilor. Motivele sunt diverse și au rădăcini profunde. În opinia mea, are de a face cu tendința societății noastre de a favoriza

raționalul, dictonul preferat fiind: „*Gândesc, deci exist*“. Și nu: „*Gândesc și simt, deci exist*“. Acest „*spațiu gol*“ are acum ocazia de a deveni un „spațiu de învățare“, adică un domeniu care nu este consolidat doar prin măsuri din domeniul educației, ci și în urma dezvoltării unor strategii și acțiuni – și nu în scop de manipulare! În acest sens, societatea, mass-media și politica sunt domenii care trebuie să se implice în mod sporit: Nevoile și sentimentele trebuie luate mult mai mult în considerare atunci când gândim și acționăm.

- **Încredere și credibilitate**

Succesul proceselor de schimbare depinde foarte mult de gradul de motivație al tuturor celor implicați – și, astfel, și de cât de credibil este un asemenea proces și cât de multă încredere au oamenii în inițiatori și actori - dar și de nevoia de formulare a unor obiective realiste. Nimeni nu știe cum va arăta viitorul. Nu există rețete patentate sau răspunsuri simple. Putem însă aduce în discuție și experiențele pozitive, felul în care societatea noastră a reușit mereu să se descurce în mod pozitiv și constructiv cu marile provocări cu care s-a confruntat. Un exemplu celebru: Reconstrucția de după cel de-al Doilea Război Mondial. Sau mișcările civile pașnice din Europa de Est care au dus la căderea Cortinei de Fier și a Zidului Berlinului. Iar astăzi trăim în cea mai liniștită perioadă din istoria omenirii, după cum am amintit și mai sus.

- **O evaluare a viziunilor despre viitor**

Observ mai tot timpul că toată lumea vorbește despre schimbare, dar puțini și-o și doresc. Este de înțeles, întrucât schimbările se confruntă, de regulă, cu o rezistență sporită, dat fiind faptul că contravin nevoii noastre de a ne simți în siguranță - o nevoie de bază a ființei umane. Viziunile asupra viitorului trebuie să fie, așadar, mereu convingătoare, fascinante și emoționante, mai atrăgătoare decât reacția de respingere a schimbării. Este însă evident că nu există viziuni sugestive de acest fel – și nici cele care există nu sunt percepute ca atare. În cadrul proceselor de schimbare trebuie să ne concentrăm, așadar, asupra viziunilor asupra viitorului, trebuie să le permitem să prindă viață, să le dezvoltăm – și în cadrul discursului general de la nivelul societății. În acest sens, trebuie prevăzute noi proceduri de participare pentru populație, precum și proiecte culturale interactive.

2. Perceperea posibilităților neutilizate și identificarea aliaților

Dar nu doar atitudinea noastră este determinantă la configurarea procesului de schimbare, ci și luarea în considerare a resurselor disponibile. Acestea ne ajută să descoperim oportunități – uneori neobișnuite – care ne stau la dispoziție. De exemplu:

- **Rolul artei în perioadele în care se produce o schimbare**

Arta și cultura reprezintă fundamentul existenței umane. Acestea au constituit și mai constituie încă avangarda, cât și resurse importante pentru dezvoltare și elemente esențiale care reunesc oamenii de educație și cultură diferite. Ambele promovează dialogul cu „celălalt” și pun sub semnul întrebării lucrurile „obișnuite”. Arta și cultura oferă un spațiu liber pentru modalitățile noi de gândire, creativitate și inovare. Arta dă sens vieții și răspunde unor nevoi umane profunde. Arta și cultura consolidează identitatea, deschid noi drumuri spre „spațiul liber”, permit schimbarea perspectivei – și, nu în ultimul rând, însuflă frumusețe și bucurie de a trăi. Arta reprezintă tocmai în perioadele cu schimbări epocale, așa cum este cea pe care o parcurgem astăzi, forța centrală pentru trăirea unor sentimente precum speranța, precum și pentru configurarea unor noi provocări. Aceste resurse sunt utilizate mult prea puțin într-un mod creativ în cadrul proceselor de schimbare. Un proiect de succes în acest sens a fost, de exemplu „*Strong in hope - Viziuni asupra viitorului pentru un nou NOI*” de la Berlin din 2017, care a împletit arta cu dialogul social. Expoziția mea din cadrul acestui proiect a reprezentat impulsul pentru discuțiile din cadrul laboratoarelor de dialog, în cadrul cărora peste 100 de pionieri ai schimbării sociale au încercat să răspundă la întrebarea: „*În ce fel de societate dorim să trăim?*”. Forumul Cultural Austriac Berlin și Forumul European Alpbach au fost organizatorii acestui eveniment. De la aceeași premisă, îmbogățită însă cu interacțiuni cu vizitatorii, a plecat și proiectul meu și expoziția „*Trust//Change*” din 2019 de la Forumul Cultural Austriac din Varșovia. Aceste inițiative au nevoie însă de perspective pe termen lung și de o amploare mai mare, astfel încât resursele să fie recunoscute ca atare și în rândurile publicului larg. Toate acestea lipsesc însă. Misiunea inițiativelor cultural-politice poate fi astfel să aducă acest aspect în prim-plan, punând la dispoziție resursele în scopul dezvoltării strategiilor sociale ale politicii. Conceptul de „*cultură pentru toți*” ar putea fi extins astfel pentru a include și conceptul de „*cultură pentru schimbare*”.

- **Colaborarea cu mass-media**

Ca niciun alt domeniu, mass-media este capabilă să influențeze atitudini și poziții defensive, pentru că produce imagini. Iar imaginile sunt mai influente decât orice cuvânt și orice discurs. Reprezentările din mass-media pot transmite viziunile asupra viitorului. Persoanele din lumile virtuale, din filmele de la cinematograful și televiziune, din videoclipuri, reclame TV, ziare și reviste, transmit norme și atitudini, prejudecăți și posibilitățile de acțiune. Tocmai aceste modele comportamentale sunt cele care pot influența mai ales copiii și tinerii, marcându-le stilul de comportament pe viitor – îndeosebi prin intermediul rețelelor de socializare. Pe lângă efecte pozitive, mass-media poate avea și unele negative, ea poate genera teamă și confuzie și poate încuraja atitudini violente. Totodată, ea poate accentua starea de neputință și senzația de lipsă de speranță. Pentru a ajunge totuși la tineri și pentru a-i implica în dezvoltarea viziunilor despre viitor, mass-media este de o importanță crucială și trebuie, astfel, implicată încă de la început în procese.

- **Participarea populației**

Multe studii au arătat clar că oamenii nu doar că s-au săturat de politică, ci și de democrație – și că există o lipsă a viziunilor despre viitor. Dorința de a participa mai mult, de a fi auzit de mai mulți, este tot mai pronunțată. Toate acestea trebuie să devină mai evidente, astfel încât abilitățile și talentelor oamenilor să fie mai bine folosite, pentru ca sentimentul neputinței să fie contracarat, iar coeziunea să crească. Dorința de a participa este însă de înțeles în societățile interesate tot mai mult de principiul: „*Sunt perceput, deci exist*“. Pentru a putea satisface mai bine dorința de participare se poate apela la proceduri noi, așa cum sunt cele dezvoltate, bunăoară, în Vorarlberg sau în Irlanda – și care sunt implementate în momentul de față și de Bundestag-ul german pentru întărirea democrației.

- **Cooperare la nivel local și „identificarea farurilor“**

Nivelul local este locul căruia trebuia să i se atribuie cea mai mare prioritate în cadrul proceselor de schimbare, întrucât la acest nivel converg cele mai diverse forțe sociale și diferitele domenii ale vieții private și profesionale. Nu în ultimul rând, rezultatele deciziilor luate la nivel local sunt conștientizate cel mai repede. Totodată, s-a dovedit că primarilor le revine un rol special, central, în timpul schimbărilor. Ei sunt cei mai apropiați de populație, pot acționa și reacționa rapid și au, de regulă, acces direct și practic către soluții.

Și aici există multe inițiative provenite din cele mai diverse domenii, care au demarat și care construiesc proiecte de pionierat. Acest „*modele de succes*“ ale schimbării sociale sunt, în parte, deja recunoscute sau colaborează în cadrul unor rețele, atât la nivel local, dar și dincolo de acesta. Aceste adevărate faruri dau curaj și constituie un exemplu despre felul în care schimbarea poate deveni o reușită.

- **Nevoia unui discurs public și a unei participări largi**

Avem nevoie de un discurs public cât mai larg ca răspuns la întrebarea „*În ce fel de societate dorim să trăim? Cum putem dezvolta o societate care să ne ofere fiecăruia dintre noi posibilități individuale de dezvoltare, dar care cultivă totodată comunitatea, conceptul de NOI, garantând un echilibru între aceste două elemente?*“ Un discurs public care ar putea fi inițiat de societatea civilă și care se concentrează pe provocarea de a configura în mod activ procesul de schimbare profundă din zilele noastre. Un discurs care conține posibilitatea de apariție a unui nou sentiment de apartenență și de răspundere socială. Acest discurs ar trebui purtat cu largă participare a populației. Și, nu în ultimul rând, acesta ar trebui susținut în mod activ de mass-media – dar mai ales de către comunități.

III. Schimbarea a început - iar noi o putem amplifica

Societatea noastră se află într-o profundă criză de identitate, fiind confruntată cu schimbări de proporții în aproape toate domeniile vieții. Toată această situație este acutizată de o accelerare enormă a procesului, de lipsa recunoașterii tendințelor pozitive, de absența viziunilor despre viitor, iar acum - și de coronavirus. Și societatea civilă și organizațiile trebuie să uzeze de posibilitatea de a gândi într-o nouă manieră – ca și când ar avea în față o foaie goală, albă de hârtie. Avem multe motive să avem încredere, pentru că avem totuși repere în expediția noastră către noi continente. „*Nu putem schimba direcția vântului, dar putem schimba poziția velelor*” - astfel ne încurajează Aristotel.